

بازتاب همه‌پرسی کردستان عراق در رسانه‌ها (تحلیل محتوای سایت‌های خبری بی‌بی‌سی، الجزیره، ایرنا و روداوو)

فاطمه نوری راد* ، زهرا حکیمی**

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۱۰/۱۸ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۲/۱۲

چکیده

همه‌پرسی استقلال کردستان عراق با وجود مخالفت‌های گسترده با اصرار حزب بارزانی در تاریخ ۳ مهر ۱۳۹۶ مصادف با ۲۵ دسامبر ۲۰۱۷ برگزار شد و اخبار مرتبط با همه‌پرسی اقلیم کردستان عراق برای مدت زیادی به اخبار یک رسانه‌های منطقه‌ای، فرا منطقه‌ای و بین‌المللی تبدیل شده بود. از این رو در این پژوهش بر آنیم تا با بررسی مطالب مرتبط با همه‌پرسی در روزهای نزدیک به برگزاری آن، بازتاب این خبر را در چهار سایت خبری الجزیره، ایرنا، روداوو و بی‌بی‌سی بررسی کنیم. نتایج پژوهش حاکی از آن است که هرکدام از سایت‌های خبری انگاره سازی خاص خود را از همه‌پرسی دارند، ایرنا بیشتر با ذکر اخبار بازتابی به مخالفت با همه‌پرسی پرداخته است. الجزیره با گزارش‌های تحلیلی خود تلویحاً از همه‌پرسی حمایت کرده اما

---

* کاندیدای دکتری علوم ارتباطات دانشگاه علامه طباطبائی. (نویسنده مسئول). fateme.noorirad@yahoo.com

** کارشناس ارشد علوم ارتباطات اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبائی. zahrahakimii25@gmail.com

خطرات آن را گوشزد نموده، بی‌بی‌سی با به‌کارگیری سیاست دوسویه خود را حامی ملت کرد نشان داده و انتقادات را در اخبار بازتابی بیان کرده است و روداوو به‌عنوان سایت کردزبان از همه‌پرسی حمایت کرده و چارچوب معنایی مثبت از آن ساخته است.

واژه‌های کلیدی: کردستان عراق، تحلیل محتوا، انگاره سازی، چارچوب

معنایی، پوشش خبری

مقدمه

امروزه وسایل ارتباط جمعی با انتشار و انتقال اخبار و اطلاعات نقش بسیار مهمی در شکل‌دهی افکار عمومی جهانی ایفا می‌کنند. اطلاعات و ارتباطات است که توجه نسل امروز را به‌سوی اهداف از پیش تعیین‌شده جلب و تصویری رسانه‌ای از دنیای پیرامون در ذهن او ایجاد می‌کند. رسانه‌ها اعم از مکتوب، دیداری و شنیداری روزانه میلیون‌ها خبر درباره رویدادهای مختلف جهان منتشر می‌کنند؛ نشر خبر یکی از مهم‌ترین وظایف وسایل ارتباط جمعی کارکردهایی است که این وسایل را به ابزاری قدرتمند در افکار عمومی و جهت دادن به نگرش‌ها تبدیل می‌کند.

ما بسیاری از اطلاعاتمان از دنیای پیرامون را از رسانه‌ها و سایت‌های خبری کسب می‌کنیم. ویل راجرز طنزپرداز آمریکایی به‌درستی به اهمیت رسانه‌ها اشاره کرده است و در یکی از مطالب طنز خود گفته همه آنچه می‌دانم فقط همان چیزهایی است که در روزنامه‌ها خوانده‌ام (راجرز به نقل از احمدی، ۱۳۸۷: ۱۵)

والتر لیپمن در سال ۱۹۲۲ با نوشتن کتاب افکار عمومی در نقش وسایل ارتباط جمعی در توصیف جهان پیرامون ما تأکید کرده است. به نظر لیپمن ما برای دریافت اطلاعات مربوط به موضوعات مختلف شخصیت‌ها و موقعیت‌هایی که نسبت به آن‌ها دارای احساس مثبت یا منفی هستیم به رسانه‌ها وابسته هستیم. رسانه‌های خبری بسیاری از تصورات ذهنی ما را شکل می‌دهند (McCombs, 1986: 2) وی این

مطلب را در فصل اول کتاب خود با عنوان جهان خارج و تصورات موجود در ذهن ما اظهار داشته است.

اهمیت تأثیر رسانه‌ها در پیشبرد سیاست خارجی کشورها نیز امری تقریباً بدیهی است؛ رسانه‌ها هم می‌توانند ایجادکننده و هم شکننده سیاست خارجی باشند و یا به گفته هنری کسینجر سیاستمدار آمریکایی اگر رسانه‌ها سیاست را پیش ببرند باید این حقیقت را پذیرفت که آن‌ها این توانایی را نیز دارند که آن را با مشکل زیاد مواجه سازند. زمانی که از کارگزاران سیاست خارجی درباره تأثیر رسانه‌ها پرسیده می‌شود آن‌ها به‌طور مکرر بر نقش‌های پیش برنده یا متوقف کننده رسانه‌ها تأکید می‌کنند. امروزه رسانه‌ها به‌طور فزاینده‌ای سیاست خارجی را در درون یک حکومت به حرکت درمی‌آورند و یا از آن جلوگیری می‌کنند. مانوئل کاستلز نظریه‌پرداز قدرت و ارتباطات می‌گوید سیاست رسانه‌ای تمام دنیای سیاست نیست اما امروزه تمام سیاست‌ها باید از طریق رسانه‌ها در فرآیند تصمیم‌گیری اثر بگذارند بدین ترتیب منطق درونی نظام رسانه‌ها به‌ویژه رسانه‌های نوین الکترونیک، چارچوب اساسی محتوا سازمان و فرایند راهبردی دنیای سیاست امروز را تشکیل می‌دهد (کاستلز، ۱۳۸۰: ۵۶).

رسانه‌ها می‌توانند نقش ابزار تبلیغات سیاسی دولت‌ها، سیاست خارجی و ارزش‌گذاری و ارزش‌سازی، القای پیام، برجسته‌سازی نسبت به مشروعیت بخشی پیام دست‌اندرکاران کشورها در افکار عمومی جهانی را در عرصه سیاست خارجی ایفا نمایند. دهنده فرهنگ تبلیغ‌کننده ایدئولوژی و دیدگاه‌های سیاست خارجی کشورها عمل می‌کنند. بر این اساس اطلاع‌رسانی در عرصه بین‌المللی و ملی یکی از وظایف مهم و اساسی رسانه‌هاست. رسانه‌ها با اقدام به پوشش گسترده حوادث و رویدادهای جهانی، به‌آسانی افکار عمومی مردم جهان را شکل می‌دهند. اطلاع‌رسانی، ضمن آنکه ارائه اطلاعات بر اساس دیدگاه و منافع صاحبان رسانه است، در متن خود، تبلیغات و نیات خاص مالکان رسانه‌ای و حکومت‌های سیاسی را نیز نهفته دارد. رسانه‌ها انگاره‌ای

هدفمند از واقعیت‌ها را به مخاطبان خود عرضه می‌کنند و این انگاره یا انگاره‌ها، بر اساس عوامل درون و برون رسانه‌ای شکل می‌گیرند. رسانه‌های جمعی، امروزه تنها انتقال‌دهنده یک محتوا یا شبه محتوا نیستند بلکه برآمده از سیاست‌گذاری‌های خرد و کلانی هستند که بخش اعظمی از آن‌ها از سوی قدرتمندانی بیرون از حوزه فعالیت رسانه‌ها تعیین می‌شود. صاحبان قدرت، با توجه به منافع و مصالح خود و با لحاظ موقعیت موجود در نظام اجتماعی کشورها و همچنین در سطحی وسیع‌تر در نظام جهانی، به طرح الگوهایی دست می‌زنند تا رسانه‌ها با اجرایی کردن این الگوها اهداف و مقاصد آن‌ها را جامه عمل بپوشانند. صاحبان قدرت با لحاظ منافع خاص خود در هر برهه‌ای و متناسب با کشوری که مقابل خود دارند، الگوهای فرهنگی، اقتصادی و سیاسی آن کشور را از طریق اعمال جنگ روانی دستخوش آسیب می‌سازند. رسانه‌ها با توجه به کارکردهای گوناگون و میزان تأثیرگذاری فراوانی که بر افکار عمومی دارند، از سوی گروه‌ها و مراجع متعددی در راستای جریان سازی‌ها و یا ایجاد پیش‌زمینه و شکل‌دهی جنگ و صلح و ... مورد استفاده قرار می‌گیرند.

بررسی نقش رسانه‌ها به‌ویژه رسانه‌های غربی در پوشش اخبار خاورمیانه معاصر اهمیت دارد. با توجه به این که رسانه‌های غربی در خاورمیانه نقش رسانه‌ها را بازی می‌کنند و به‌عنوان یک پیام‌ساز مرجع و مرکزی، نقش غالب دارند می‌توانند درباره اتفاقات خاورمیانه مسئله‌سازی کنند در دو معنای مثبت و منفی؛ یعنی آن‌که رخداد یا مسئله‌ای (هرچند کوچک و موهوم) را به‌عنوان مهم‌ترین مشکل روز در یک جامعه نشان دهند. اما منطقه خاورمیانه‌ای که در آن زندگی می‌کنیم، منطقه‌ای از صحرای شبه‌جزیره عربستان تا سرزمین شام و ایران و ترکیه را دربر می‌گیرد. این منطقه از دیرباز حائز اهمیت فراوان و مورد توجه بوده است. اما وجود مسائل متعددی این منطقه را حساس‌تر کرده است که از آن جمله: اول: وجود ادیان، مذاهب و فرق مختلف و دوم وجود ذخایر عظیم طبیعی و به‌ویژه نفت می‌باشد.

وجود ادیان مختلف، فرقه‌ها و حتی مذاهب مختلف عاملی بوده است که تنش‌ها و درگیری‌های فراوانی را ایجاد کرده است. چه اختلافاتی که بین مذاهب مختلف اسلامی (شیعه و سنی) وجود دارد و چه اختلاف‌هایی که ریشه دینی و ایدئولوژیک دارد مانند جنگ اعراب و اسرائیل. اما ذخایر طبیعی و خصوصاً نفت، از دیرباز دلیل توجه بسیاری از کشورهای غربی به این منطقه بوده است. با توجه به این که این منطقه کانون توجهات فراوانی از دیرباز بوده و هست و مناقشات فراوانی نیز بر سوابق منطقه و یا در خود منطقه وجود داشته است و ابزارهای متعددی نیز در این مناقشات مورد استفاده قرار می‌گیرند، که یکی از مهم‌ترین این ابزارها، رسانه می‌باشد. حجم گسترده تبلیغات داخلی و خارجی در این منطقه هم‌اکنون به وضوح مشاهده می‌شود. هرچند خود منطقه یک کانون بحران‌خیز می‌باشد که شاهد درگیری‌های فراوان قومی و مذهبی می‌باشد اما تبلیغات رسانه‌ای و پوشش بیش‌ازحد انتظار اخبار این منطقه، اوضاع را در این منطقه حساس و حساس‌تر کرده است و رسانه‌های متعدد در داخل و خارج این منطقه با توجه به وابستگی‌ها و خط فکری‌های موجود در آن‌ها، اوضاع را بر طبق تفسیر خودشان به تصویر می‌کشند.

تردیدی نیست که هم رسانه‌های داخلی ما و هم وسایل ارتباط جمعی جهانی غرب فعالیتی کلیشه‌ای دارند. بنابراین، تصویری که هرکدام از آن‌ها از جهان و جامعه خود ارائه می‌دهند، لزوماً تصویری کامل و بی‌طرفانه نیست؛ بلکه مایلند جهان و جامعه آن‌ها چنان‌که می‌خواهند، باشد و اگر چنین نیست، دست‌کم مخاطبان‌شان تصور یا تصویر دیگری نداشته باشند. تحولات جدید عراق پس از تسخیر بخش‌هایی از این کشور توسط داعش و سپس مواضع «مسعود بارزانی» مبنی بر لزوم تصمیم‌گیری تاریخی کردها برای تعیین سرنوشت و اقدامات پارلمان کردستان عراق برای تصویب مصوبه‌ای در این خصوص، مباحث مربوط به استقلال کردستان و تجزیه عراق را به یکی از مهم‌ترین سوژه‌های روز مراکز مختلف تحلیلی و رسانه‌ها تبدیل کرده است. از

اینجاست که مقاله پیش رو درصدد است بازتاب اخبار مربوط به همه‌پرسی کردستان را در رسانه‌های مختلف بررسی کند و تفاوت پوشش خبری و چارچوب معنایی در انعکاس برگزاری همه‌پرسی کردستان در هرکدام از سایت‌های خبری بی‌بی‌سی، ایرنا، الجزیره و روداو را مشخص سازد.

مبانی نظری

نظریه برجسته‌سازی^۱

منظور از برجسته‌سازی رسانه‌ها این است که رسانه‌ها، به‌ویژه در اخبار و گزارش‌های خبری و برنامه‌های مستند، این قدرت را دارند که توجه عموم را به مجموعه‌ای از مسائل و موضوعات معین و محدود معطوف سازند و از مسائل و موضوعات دیگر چشم‌پوشی کنند. حاصل کار این می‌شود که بعضی از مسائل خاص توسط بسیاری از مردم در سپهر عمومی و خارج از قلمرو رسانه‌ها به بحث گذاشته می‌شود، درحالی‌که به مسائل و موضوعات دیگر توجه نمی‌شود. (سولیوان، هارتلی، ساندرز و فیسک، ۱۳۸۵: ۲۶).

دونالد شاو و مکسول مک کومبز واضعان نظریه برجسته‌سازی، در مقاله کارکرد برجسته‌سازی مطبوعات، می‌نویسند: «رسانه‌ها در قالب گزارش‌های خبری، به‌طور قابل‌ملاحظه‌ای اهمیت موضوع‌های مهم را تعیین می‌کنند. این تأثیر وسایل ارتباط‌جمعی - قابلیت اثرگذاری بر تغییر شناخت و ادراک مخاطبان و ساخت تفکر آنان - کارکرد برجسته‌سازی وسایل ارتباط‌جمعی نامیده می‌شود. مهم‌ترین تأثیر ارتباط‌جمعی در اعمال این کارکرد، ایجاد نظم فکری [برای مخاطبان] و نظم دادن به دنیای پیرامون ماست. رسانه‌ها ممکن است در این که به ما بگویند چگونه فکر کنیم، موفق نباشند؛ اما آن‌ها در گفتن این که درباره چه چیزی فکر کنیم، بسیار موفق هستند» (مهدی زاده، ۱۳۸۹: ۵۸-۵۰). پژوهشگران سه سطح برای عمل برجسته‌سازی در

---

1. Agenda-setting theory

رسانه‌ها مطرح ساختند. الف: سطح اول برجسته‌سازی: در این سطح، رسانه‌ها به مخاطبان می‌گویند به چه فکر کنند. ب: سطح دوم برجسته‌سازی: در این سطح، رسانه‌ها به مردم می‌گویند در مورد موضوعی خاص چگونه فکر کنند. ج: برجسته‌سازی میان رسانه‌ای: مثال بارز این نوع برجسته‌سازی، تأثیر اینترنت بر رسانه‌های سنتی است (ایرانی پور، ۱۳۸۸: ۸۷).

نظریه چارچوب سازی^۱

مفهوم چارچوب سازی در سال ۱۹۷۴ توسط اروینگ گافمن^۲ مطرح شد. جامعه‌شناسی که معتقد بود افراد به صورت فعال، جهان پیرامون خود را با استفاده از چارچوب‌هایی که اطلاعات را تعیین، دریافت، شناسایی و برچسب می‌زنند، سازمان‌دهی و معنا می‌کنند. گیتلین در توصیف نظر گافمن بیان می‌دارد که ما برای آنکه واقعیت را درک و مدیریت کنیم و یا به بحث در مورد آن بپردازیم، واقعیت را چارچوب‌بندی می‌کنیم و یا مجموعه‌ای و فهرستی از شناخت‌ها و کنش‌ها را برمی‌گزینیم. به دیگر معنا، چارچوب، نظر و یا طرحی است که معنا می‌دهد (Gamson & Modigliani, 1987: 143). در دهه‌های اخیر، پژوهشگران ارتباطی به شکل گسترده‌ای از مفهوم چارچوب و روش‌های چارچوب سازی برای بررسی پیچیدگی‌ها و معانی پنهان اشکال مختلف خبری استفاده کردند. پن و کوزیکی تحلیل چارچوب را در نظر گرفتن متون خبری به‌عنوان نظامی از عناصر سازمان‌دهی شده می‌دانند که هم نشان از حمایت از نظرات و عقاید خاص داشته و هم ابزارهایی برای ترغیب انواع مخاطب فراهم می‌آورد که متون رسانه‌ای را پردازش می‌کنند (Pan & Kosicki, 1993: 5).

چارچوب سازی، فرایند کنترل انتخابی محتوای رسانه توسط دست‌اندرکاران رسانه‌ای است. این نظریه می‌گوید چگونه بخش خاصی از محتوای رسانه یا معانی بیان

---

1. Framing
2. Erving Goffman

حاصل از آن در یک قالب و بسته‌بندی ارائه می‌شود به گونه‌ای که امکان تعبیر و تفاسیر مطلوب، معین و مشخص را فراهم و تعبیر دیگر را حذف می‌کند. به بیان دیگر، رسانه‌ها به مخاطبان می‌گویند درباره چه فکر کنند و سپس چگونه فکر کردن را نیز در چارچوبی که از پیش ساخته و پرداخته‌اند، بر آنان تحمیل می‌کنند. چارچوب سازی، مبتنی بر این فرض است که نحوه توصیف یک موضوع و رویداد در گزارش‌های خبری، بر چگونگی درک آن موضوع و رویداد توسط مخاطب، تأثیر می‌گذارد (Scheufele & Tewksbury, 2007: 11).

انگاره سازی^۱

تصاویری که ما از پدیده‌ها، موضوع‌ها، اشیاء، شخصیت‌ها و رویدادهای محیط پیرامون خود در ذهن داریم مجموعه‌ای از انگاره‌ها را برای قضاوت درباره تصاویر جدید در اختیار ما می‌گذارند و هرگونه قضاوت درباره تصاویر و انگاره‌های جدید ما را به انگاره‌های قدیم که در ذهن داریم ارجاع می‌دهند در واقع ما همواره تصاویری را می‌بینیم که از آن یک ذهنیت خارجی داریم و انسان خالی‌الذهن قدرت تصویرسازی ندارد. اگر در مورد موضوعی بخواهیم تحلیل کنیم و آن را نقد کنیم حتماً در مورد پیشینه آن و یا مواردی شبیه آن باید اطلاعاتی داشته باشیم و اگر در مورد خود آن مجموعه و موضوع پیش‌زمینه و پیشینه نداشته باشیم دست کم این است که تصاویرمان را با ذهنیت‌های مثالی و ساختگی آن می‌سازیم (پستمن، ۱۳۸۶).

در بحث انگاره سازی به دو مفهوم اساسی می‌توان اشاره کرد:

مفهوم گزینشگری: این مفهوم در رشته ارتباطات بسیار مهم است. رسانه‌ها در هر حال و همیشه، خواسته یا ناخواسته مشغول تأکید نمودن یک مسئله و یا تأکید زدایی از آن هستند.

مفهوم تغییر شکل: برخی از مصرف‌کنندگان فکر می‌کنند که کنترل رسانه را در اختیار دارند. مانند معتادانی که فکر می‌کنند هر وقت بخواهند ترک می‌کنند اما همین توهم است که بلای جان آن‌ها می‌شود این عادت و انگاره ابتدا مانند تارهای عنکبوت است اما به تدریج به میله‌های ضخیم یک قفس تبدیل می‌شود و این همان مفهوم تغییر شکل است که کارشناسان رسانه نسبت به آن هشدار می‌دهند که مبادا وسیله به هدف تبدیل شود. پیشبرد سیاست خارجی در جهان معاصر بیش‌ازپیش به میزان انگاره سازی‌های رسانه‌ای وابسته است. (شکر خواه، ۱۳۸۲: ۱۸۵-۱۸۰)

انگاره سازی خبری

ارائه انگاره‌ای (تصویری) از شخصیت‌ها، مکان‌ها، اشیا و رویدادها به مخاطب "انگاره سازی خبری" نام دارد. در انگاره سازی، با بازتاب واقعیت سروکار داریم. واقعیت‌ها دستکاری شده و توأم با تفسیر پنهان ارائه می‌شوند. انگاره سازی «تکنیک» و کلید کارگشای معنی سازی در جهان خبر است (شعار غفاری، ۱۳۷۴: ۲۱).

خبر در روزنامه‌نگاری امروز انگاره‌ای از واقعیت است که برای تغییر در ساخت واقعیت ساخته و پرداخته می‌شود. به عبارت دیگر «جهان رسانه‌ای» با «جهان واقعی» تفاوت آشکار دارد. صاحبان صنایع خبری و عاملان خبرگزاری‌های بزرگ با به کارگیری فنون مهندسی خبر همچون گزینشگری، انگاره سازی و برجسته‌سازی تصویر؛ تفسیری از واقعیت ارائه می‌دهند که منافع اقتصادی و سیاسی خود را تأمین می‌نمایند (رضوی‌زاده، ۱۳۷۷: ۹۱۲).

در توضیح انگاره سازی کارل هوسمن چنین توضیح می‌دهد: رسانه‌ها، یک فضای ساختگی ارائه می‌دهند، برداشتی ذهنی از جهان که ضرورتاً با جهان واقعی منطبق نیست. اما این دنیای ذهنی و ساختگی صرفاً ساخته و پرداخته خود رسانه نیست. گرچه افرادی که برای رسانه‌ها کار می‌کنند در مورد ترتیب اهمیت اخبار تصمیم‌گیری می‌کنند

اما منبع اطلاعاتی که روزنامه‌نگاران در میان آن‌ها دست به انتخاب می‌زنند فرآیندی است که روزنامه‌نگاران نقشی در آن ندارند. پس خبر ضرورتاً همان چیزی نیست که اتفاق افتاده است بلکه چیزی است که منبع خبری آن را ارائه می‌دهد. چون تا زمانی که بین تهیه‌کنندگان خبر و منابع خبری، مبادله اطلاعات صورت نگرفته باشد خبر به وجود نمی‌آید (هوسمن، ۱۳۷۶: ۲۱۴).

هوسمن برای تفهیم انگاره‌های خبری در مثالی می‌گوید: گزارشگر یک شبکه تلویزیونی که تهیه گزارش جلسه پرهیاهوی شورای شهر را بر عهده دارد، بیشتر فیلم خود را به نشان دادن تصویر اعضای شورای شهر که در حال پرخاش به یکدیگر هستند اختصاص می‌دهد. درگیری و برخوردهای لفظی شرکت‌کنندگان در این جلسه، درون‌مایه اصلی فیلم خبری را تشکیل می‌دهد و دیگر مسائل بحث شده در این جلسه به صورت گذرا به تصویر کشیده می‌شوند (هوسمن، ۱۳۷۶: ۲۱۶). باید توجه داشت که انگاره سازی خبری، کارگزاران خبری آگاهانه است و با برنامه‌ریزی دست به تصویرسازی خبری یا انگاره سازی خبری می‌زنند. در این نظریه، اندیشمندان آن معتقدند "در انگاره سازی آنچه مهم نیست انعکاس واقعیت و رویداد است. در اینجا هدف و ماهیت کار، استفاده از دستمایه واقعیت یک رویداد برای ارائه تفسیری پنهان در لفاف آن است" (رضوی‌زاده، ۱۳۷۷: ۹۱۲).

نظریه بازنمایی^۱

فرهنگ لغات مطالعات رسانه‌ای و ارتباطی بازنمایی را این‌گونه تعریف می‌کند: کارکرد اساسی و بنیادین رسانه‌ها عبارت است از: بازنمایی واقعیت‌های جهان خارج برای مخاطبان و اغلب دانش و شناخت ما از جهان به وسیله رسانه‌ها ایجاد می‌شود و درک ما از واقعیت به واسطه و به میانجیگری روزنامه‌ها، تلویزیون، تبلیغات و فیلم‌های سینمایی

---

1. Representation

و... شکل می‌گیرد. رسانه‌ها جهان را برای ما تصویر می‌کنند. رسانه‌ها این هدف را با انتخاب و تفسیر خود در کسوت دروازه‌بانی و به‌وسیله عواملی انجام می‌دهند که از ایدئولوژی اشباع هستند. آنچه ما به‌مثابه یک مخاطب از آفریقا و آفریقایی‌ها، صرب‌ها و آلبانیایی‌تبارها، اعراب و مسلمانان و... می‌دانیم ناشی از تجربه مواجهه با گزارش‌ها و تصاویری است که به‌واسطه رسانه‌ها به ما ارائه شده است. از آنجایی که نمی‌توان جهان را با تمام پیچیدگی‌های بیشمار آن به تصویر کشید، ارزش‌های خبری، فشارهای پروپاگاندایی، تهییج، تقابل (که ما را از دیگران جدا می‌سازد) یا تحمیل معنا در قالب مجموعه‌ای از پیچیدگی‌های فنی و محتوایی را ارائه می‌دهند. بر این اساس بازنمایی عنصری محوری در ارائه تعریف از واقعیت است (Hill and Watson, 2006: 248).

بر اساس رویکرد استوارت هال، سه برداشت اصلی و متفاوت از بازنمایی رسانه‌ای وجود دارد.

الف) نظریه‌های بازتابی^۱: رویکرد بازتابی بر این باور است که کارکرد زبان مانند یک آینه، بازتاب معنای صحیح و دقیقاً منطبق با جهان است.

ب) نظریه‌های تعمیدی^۲: در این رویکرد، «کلمات» معنایی را که واقعاً مؤلف قصد انتقال آن را دارد، با خود حمل می‌کنند؛

ج) نظریه‌های برساختی^۳: بر اساس این رویکرد، ما معانی را می‌سازیم و این عمل را به‌واسطه نظام‌های بازنمایی مفاهیم و نشانه‌ها انجام می‌دهیم (Hall, 1997: 24-25)

هال با پذیرش رویکرد سوم یعنی رویکرد برساخت‌گرایانه بازنمایی، این بحث را مطرح می‌کند که: «رسانه‌ها واقعیت را بازتاب نمی‌دهند بلکه آن را به‌صورت رمز و نشانه درمی‌آورند و به‌صورت نمادین و نه مبتنی بر واقعیت انعکاس می‌دهند.» (همان: ۷۲)

-
1. The reflective Theories
  2. The Intentional Theories
  3. The Constructive Theories

به عقیده هال در مسیر بازنمایی، دو استراتژی توسط رسانه‌ها در دستور کار قرار می‌گیرد: «کلیشه‌سازی»^۱ و «طبیعی سازی» یا «بدیهی نمایی». کلیشه‌سازی یک پدیده را در حد چند خصیصه یا ویژگی ساده تقلیل می‌دهد. در حقیقت، کلیشه‌سازی تعداد اندکی از خصیصه‌های ساده، پایدار، به‌سادگی قابل‌فهم و البته منفی در یک پدیده را در نظر می‌گیرد و همه‌چیز درباره آن پدیده را به آن خصیصه‌ها تقلیل می‌دهد و آن صفات را اغراق‌آمیز و ساده ساخته و ثابت و ابدی می‌پندارد (Hall, 2003: 258). کلیشه‌سازی همچنین با اتخاذ راهبرد تقسیم کردن، ویژگی‌های بهنجار و قابل‌قبول را از نابهنجار و غیرقابل‌پذیرش جدا می‌سازد و سپس هر چیزی که در درون بهنجار و قابل‌قبول ننگ‌جد و متفاوت و ضد با خود باشد را طرد می‌کند. کلیشه به‌طور نمادین، مرزها را مشخص می‌سازد و هر چیزی را که به «ما» تعلق ندارد طرد و نفی می‌نماید. در یک‌کلام، کلیشه‌سازی نوعی مرز نمادین میان خودی/غیرخودی و دوست/دشمن ترسیم و تصویر می‌کند. به این ترتیب، کلیشه‌سازی نه به‌مثابه معنایی غیرواقعی و ساده‌لوحانه از یک پدیده بلکه به‌منزله ساده‌سازی^۲ یک پدیده و موضوع پیچیده، چندلایه و چندخصیصه‌ای برای فهم‌پذیر و باورپذیر شدن ویژگی‌های واقعاً موجود آن است. از این رو، «کلیشه‌سازی» یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های گفتمان سازی یا بازنمایی رسانه‌ای است که باهدف تقلیل دادن، ذاتی و تثبیت کردن مرزهای بین خودی و دشمن به مدد تنزل یک هویت/موجودیت به چند ویژگی ساده، فراگیر، مبالغه‌آمیز و البته معمولاً منفی صورت می‌پذیرد (همان).

از نظر «ریچارد دایر»^۳ مفهوم بازنمایی در رسانه‌ها عبارت است از: «ساختی که رسانه‌های جمعی از جنبه‌های مختلف واقعیت مثل افراد، مکان‌ها، اشیاء، اشخاص، هویت‌های فرهنگی و دیگر مفاهیم مجرد ایجاد می‌کنند. تجلی بازنمایی‌ها ممکن است به‌صورت گفتاری، نوشتاری یا تصاویر متحرک باشد.»

---

1. stereotyping
2. Simplification
3. Richard dayer

هرچند بازنمایی در نگاه واقع‌گرایانه (رنالیستی) متشکل از تصاویر یا صدای حوادث است، ولی عمل بازنمایی، به شکل کامل و مطلق، جهان را نمایش نمی‌دهد. محتوای رسانه‌های همواره دارای ساختار هستند و هرگز پنجره‌ای شفاف و روشن نیستند. بازنمایی از ساختار واژه و لغت فراتر می‌رود و این سؤال را پیش می‌کشد که چگونه گروه‌ها (و هر چیز ممکن که در رسانه وجود خارجی پیدا می‌کند) به وسیله محصولات رسانه‌ای بازنمایی شده‌اند؟ این مسئله به چگونگی رسانه‌ها و ژانرهای مختلف مربوط می‌شود و درعین حال معانی یا اثرات ضمنی سیاسی وسیعی را با خود به همراه دارد. بازنمایی نوعی عمل دلالت‌گر است که منعکس‌کننده واقعیت بیرونی است؛ درواقع، بازنمایی نوعی تصویر دستکاری‌شده از واقعیت بیرونی است. همه امور جهان، کپی واقعیت هستند و در این میان هنر، کپی از کپی واقعیت است؛ هنر، بازنمایی از بازنمایی است. زبان، ابزار بازنمایی واقعیت است، تجلی‌های زبانی به صورت صدا، تصویر و... است که واقعیت را منعکس می‌کند. در این میان، رسانه‌ها زبان ارائه بازنمایی از واقعیت را دارد و از خصیصه چند زبانی برخوردار هستند. ذکر این نکته اهمیت دارد که بازنمایی به سادگی به موفقیت منتهی نمی‌شود و متضمن فرایندی بسیار پیچیده و پویا است (Stafford, 2003 و هیوارد، ۱۳۸۱).

روش پژوهش

در تحقیق حاضر از روش تجزیه و تحلیل محتوای کمی و کیفی استفاده شده است. تحلیل محتوا، یکی از روش‌های شناخته شده در مطالعات مربوط به محتوای پیام‌های ارتباطی است. امروزه در اغلب کشورهای جهان برای بررسی پیام‌ها و محتوای رسانه‌های جمعی از این روش استفاده می‌شود. در تحلیل محتوا، پژوهشگر به جای آن که نگرش‌ها، باورها و دیدگاه‌های افراد را از طریق پرسشنامه مورد مقایسه و بررسی قرار دهد،

---

1. Content analysis

پیام‌هایی را که تولید کرده‌اند مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌دهد. تحلیل محتوا کاری است که ما روزانه درباره مشاهدات خود از پیام‌هایی که از طریق مطبوعات، رادیو، تلویزیون، ارتباط میان فردی و اینترنت و شبکه‌های اجتماعی به ما منتقل می‌شود، انجام می‌دهیم. ما هرروز نظرات خود را درباره محتوای مطالب روزنامه‌ها، مجله‌ها و برنامه‌های رادیو و تلویزیون ابراز می‌داریم ولی این کار به صورت غیرعلمی و نامنظم است. (بدیعی، ۱۳۸۰: ۶) برنارد برلسون تحلیل محتوا را یک شیوه تحقیق برای تشریح عینی، منظم و کمی محتوای آشکار پیام‌های ارتباطی می‌داند (کرپندورف، ۱۳۸۳: ۲۶-۲۵).

تحلیل محتوای کیفی با توجه به متغیرهای ذکر شده در سؤالات است. تحلیل محتوای کیفی، یکی از روش‌های تحقیق است که برای تحلیل داده‌های متنی، کاربردی فراوان دارد. تحلیل محتوای کیفی، تمرکز بر مشخصات زبان به منزله وسیله ارتباطی برای به دست آوردن معنا و محتوای متن دارد (R.W, 1995). تحلیل محتوای کیفی را می‌توان روش تحقیقی برای تفسیر ذهنی محتوایی داده‌های متنی از طریق فرایندهای طبقه‌بندی نظام‌مند، کدبندی و تم‌سازی یا طراحی الگوهای شناخته‌شده دانست (Hsiu, 2005).

جامعه آماری و حجم نمونه

در این پژوهش تمام اخبار مربوط به همه‌پرسی در سایت‌های بی‌بی‌سی فارسی، الجزیره، ایرنا (خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران) و روداوو (سایت خبری اقلیم کردستان عراق) از ۲۶ شهریور، تا ۳ مهر روز برگزاری همه‌پرسی تحلیل محتوا شد و برای تحلیل کیفی، دو سایت الجزیره به‌عنوان رسانه منطقه‌ای و بی‌بی‌سی به‌عنوان رسانه بین‌المللی حدوداً دو هفته مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

پایایی و روایی پژوهش

برای محاسبه، پایایی داده‌ها توسط دو پژوهشگر کدگذاری شد و نتایج آن با هم مقایسه شد که بر اساس فرمول اسکات بیش از ۰٫۸ در مقوله‌ها اتفاق نظر بین محققین وجود داشته است.

این پژوهش دارای اعتبار صوری است، زیرا چند تن از متخصصان دستورالعمل کدگذاری را تأیید کرده‌اند و از آنجا که متغیرهای این تحقیق مستخرج از ادبیات و مبانی نظری است، بنابراین از اعتبار سازه نیز برخوردار است.

سؤال‌های پژوهش

سؤال اصلی:

بازتاب اخبار مربوط به همه‌پرسی کردستان در سایت‌های خبری بی‌بی‌سی، الجزیره، ایرنا و روداو چگونه بوده است؟

سؤال‌های فرعی:

- سایت‌های خبری مورد بررسی از چه چارچوب معنایی درباره همه‌پرسی کردستان استفاده کرده‌اند؟
- محور اصلی خبر در هر کدام از سایت‌های اشاره شده چه بوده است؟
- سایت‌های خبری مورد بررسی واکنش کدام دولت به همه‌پرسی را بیشتر برجسته کرده‌اند؟
- مهم‌ترین ارزش‌های خبری برجسته شده در این اخبار چه بوده است؟
- آیا اخبار منتشر شده در این سایت‌ها از همه‌پرسی حمایت کرده‌اند؟ نحوه حمایت چگونه بوده است؟
- آیا اخبار منتشر شده در این سایت‌ها از همه‌پرسی انتقاد کرده‌اند؟ نحوه انتقاد چگونه بوده است؟

یافته‌های پژوهش

جدول ۱- نام رسانه

		فراوانی	درصد فراوانی
نام رسانه	بی‌بی‌سی	۲۰	۲۷,۴
	الجزیره	۱۵	۲۰,۵
	ایرنا	۲۰	۲۷,۴
	روداوو	۱۸	۲۴,۷
	جمع کل	۷۳	۱۰۰,۰

با توجه به جدول ۱، از بین مجموع اخبار تحلیل شده، ۲۷,۴ درصد مربوط به بی‌بی‌سی، ۲۰,۵ درصد مربوط به الجزیره، ۲۷,۴ درصد مربوط به ایرنا، و ۲۴,۷ درصد کل مطالب تحلیل شده مربوط به روداوو اقلیم کردستان بوده است.

جدول ۲- سبک مطلب

		خبر	گزارش	مصاحبه	یادداشت	مقاله	جمع
نام رسانه	بی‌بی‌سی	۴	۱۲	۰	۴	۰	۲۰
	الجزیره	۰	۱۱	۰	۴	۰	۱۵
	ایرنا	۵	۹	۳	۲	۱	۲۰
	روداوو	۴	۱۲	۱	۱	۰	۱۸
جمع		۱۳	۴۴	۴	۱۱	۱	۷۳

با توجه به جدول ۲، از بین ۷۳ خبر تحلیل شده، ۱۷,۸ درصد خبر، ۶۰,۳ درصد گزارش، ۵,۵ درصد مصاحبه و ۱۵,۱ درصد مقاله وجود داشته است. در این میان بی‌بی‌سی، در این خصوص ۱۲ گزارش و ۴ یادداشت و خبر تولید کرده است. الجزیره

۱۱ گزارش و ۴ یادداشت درباره همه‌پرسی منتشر کرده و بیشتر از سایر سایت‌های خبری مطالب تحلیلی کار کرده است. ایرنا از تمام سبک‌های خبری مطلبی را کار کرده است، ۵ خبر، ۹ گزارش، ۳ مصاحبه، ۲ یادداشت و یک مقاله. روداو نیز ۴ خبر، ۱۲ گزارش، یک مصاحبه و یادداشت در این خصوص کار کرده است.

جدول ۳- خبر واکنش کدام دولت است؟

		ایران	ترکیه	روسیه	کردستان	دولت عراق	امریکا و اسرائیل	انگلیس	کردستان عراق و سوریه	عربستان	جمع
نام رسانه	بی‌بی‌سی	۵	۱	۰	۶	۴	۲	۰	۰	۱	۱۹
	الجزیره	۲	۳	۱	۲	۵	۲	۰	۰	۰	۱۵
	ایرنا	۱	۱۰	۰	۱	۵	۰	۳	۰	۰	۲۰
	روداو	۱	۱	۰	۷	۲	۳	۲	۱	۰	۱۷
	جمع	۹	۱۵	۱	۱۶	۱۶	۷	۵	۱	۱	۷۱

با توجه به جدول ۳، از مجموع ۷۳ خبر تحلیل شده، ۱۲,۳ درصد اخبار واکنش ایران، ۲۰,۵ درصد اخبار واکنش ترکیه، ۱,۴ اخبار واکنش سوریه، ۲۱,۹ درصد اخبار واکنش کردستان، ۲۱,۹ درصد اخبار واکنش دولت مرکزی عراق، ۹,۶ درصد واکنش اسرائیل و آمریکا، ۶,۸ درصد اخبار واکنش انگلستان، ۱,۴ درصد اخبار واکنش سوریه و ۱,۴ درصد اخبار واکنش عربستان به همه‌پرسی کردستان است.

هیچ‌کدام از اخبار بی‌بی‌سی فارسی به واکنش کشورهای روسیه، انگلستان و سوریه نپرداخته‌اند. اما بیشترین اخبار بی‌بی‌سی واکنش ایران و کردستان و دولت مرکزی عراق را برجسته کرده است و آمریکا و اسرائیل، ترکیه و عربستان در رتبه‌های بعدی قرار داشته‌اند. سایت خبری الجزیره واکنش دولت مرکزی عراق به همه‌پرسی را

در مرکزیت توجه خود قرار داده و اخبار مربوط به واکنش ترکیه، ایران، کردستان و روسیه در مرحله بعدی بوده است. این سایت خبری هیچ خبری در واکنش دولت انگلستان، سوریه و عربستان منتشر نکرده است. ایرنا اما واکنش دولت ترکیه به همه‌پرسی را در اولویت اخبار خود قرار داده و سپس به واکنش دولت مرکزی عراق و انگلستان پرداخته است. جالب است که واکنش ایران و کردستان تنها در یکی از اخبار منعکس شده بود و هیچ خبری به واکنش روسیه، آمریکا، اسرائیل و عربستان پرداخته بود. سایت کردی روداوو بیشتر به واکنش کردستان پرداخته و بعد آمریکا و اسرائیل، انگلستان و دولت عراق به ترتیب در رتبه‌های بعدی بوده‌اند. واکنش دولت ایران، ترکیه و سوریه هرکدام با یک خبر در این سایت منعکس شده‌اند و هیچ خبری به واکنش روسیه و عربستان نسبت به همه‌پرسی اشاره نکرده است.

جدول ۴- ارزش خبری برجسته در تیر

		شهرت	درب‌گیری	برخورد	مجاورت	درب‌گیری + برخورد	شگفتی	جمع
نام رسانه	بی‌بی‌سی	۰	۷	۳	۲	۴	۴	۲۰
	الجزیره	۱	۱	۸	۳	۲	۰	۱۵
	ایرنا	۲	۶	۴	۱	۷	۰	۲۰
	روداوو	۱	۶	۲	۹	۰	۰	۱۸
جمع		۴	۲۰	۱۷	۱۵	۱۳	۴	۷۳

با توجه به جدول ۴، از مجموع ۷۳ خبر تحلیل شده، ۵,۵ درصد ارزش خبری شهرت، ۲۷,۴ درصد ارزش خبری درب‌گیری، ۲۳,۳ درصد ارزش خبری برخورد، ۲۰,۵ درصد ارزش خبری مجاورت، ۱۷,۸ درصد ارزش خبری برخورد و درب‌گیری و ۵,۵ درصد اخبار ارزش خبری شگفتی داشته‌اند.

تیتروهای برجسته شده در این چهار سایت خبری از نظر ارزش‌های خبری تفاوت چندانی ندارند با این وجود به جزئیات آن اشاره می‌کنیم. از بی‌بی‌سی ۷ خبر با ارزش خبری دربرگیری، ۴ خبر با ارزش خبری شگفتی و برخورد و دربرگیری، ۳ خبر با ارزش برخورد و ۲ خبر با ارزش مجاورت پخش شده است. الجزیره تیتروهایی با ارزش خبری برخورد را بیشتر برجسته کرده است و ۲ خبر آن نیز مجموع برخورد و دربرگیری را داشته است. ۳ تیترو با ارزش خبری مجاورت و ۱ تیترو با ارزش خبری دربرگیری و شهرت در خبرهای الجزیره مشاهده شده است. ایرنا بیشتر تیتروهایی با ارزش خبری دربرگیری و برخورد و یا دربرگیری منتشر کرده، ۴ تیترو با ارزش برخورد و ۲ تیترو با ارزش خبری شهرت و یک تیترو با ارزش خبری مجاورت منتشر کرده است. سایت خبری روداوو بیشتر تیتروهایی با ارزش خبری مجاورت منتشر کرده که با توجه به کردی بودن زبان این سایت کاملاً پذیرفته شده است. ۶ خبر با ارزش دربرگیری و یک خبر با ارزش شهرت بوده است، ارزش خبری برخورد در این رسانه از سایر رسانه‌ها کمتر بوده است؛ که حاکی از آن است که معنا سازی این سایت خبری از جریان همه‌پرسی منفی یا تشنج‌آفرین نبوده است.

جدول ۵- جهت‌گیری تیترو

		مثبت	منفی	خنثی	جمع
نام رسانه	بی‌بی‌سی	۴	۱۱	۵	۲۰
	الجزیره	۱	۱۰	۴	۱۵
	ایرنا	۰	۱۵	۵	۲۰
	روداوو	۱۰	۲	۶	۱۸
جمع		۱۵	۳۸	۲۰	۷۳

با توجه به جدول ۵، از مجموع ۷۳ خبر تحلیل شده، ۲۰٫۵ درصد تیتروها نسبت به همه‌پرسی جهت‌گیری مثبت و ۵۲٫۱ درصد تیتروها جهت‌گیری منفی نسبت به همه‌پرسی داشته‌اند و ۲۷٫۴ درصد تیتروها نیز خنثی تشخیص داده شده‌اند.

جهت‌گیری بیشتر تیترها؛ بیش از ۵۰ درصد تیترها در بی‌بی‌سی فارسی به جریان همه‌پرسی منفی بوده است و ۵ خبر جهت‌گیری خنثی و ۴ خبر جهت‌گیری مثبت داشته است. الجزیره نیز در تیتراهایش حدوداً ۷۵ درصد جهت‌گیری منفی به همه‌پرسی داشته، ۴ تیتتر خنثی و تنها یک تیتتر با جهت‌گیری مثبت. ایرنا نیز در اکثر تیتراهایش جهت‌گیری منفی به همه‌پرسی داشته است و ۵ تیتتر خنثی کار کرده است. در این سایت خبری هیچ تیتتری با جهت‌گیری مثبت نسبت به همه‌پرسی وجود نداشته است. سایت کردی زبان روداوو برعکس سایر سایت‌ها در تیتراهایش بیشتر نگاه مثبت به همه‌پرسی داشته است. ۶ تیتتر خنثی در اخبار این خبرگزاری مشاهده شد و تنها ۲ تیتتر جهت‌گیری منفی به همه‌پرسی داشته است.

جدول ۶- آیا خبر از همه‌پرسی حمایت کرده است؟

		بلی	خیر	مورد ندارد	جمع
نام رسانه	بی‌بی‌سی	۵	۱۵	۰	۲۰
	الجزیره	۲	۹	۴	۱۵
	ایرنا	۰	۲۰	۰	۲۰
	روداوو	۱۲	۲	۴	۱۸
جمع		۱۹	۴۶	۸	۷۳

با توجه به جدول ۶، از مجموع ۷۳ خبر تحلیل‌شده، ۲۶ درصد از همه‌پرسی حمایت کرده‌اند و ۶۳ درصد از همه‌پرسی حمایت نکرده‌اند. در این میان بی‌بی‌سی در ۱۵ خبر از همه‌پرسی حمایت نکرده است و ۵ خبر در حمایت از همه‌پرسی کار کرده است. الجزیره تنها در ۲ خبر از همه‌پرسی حمایت کرده است. ایرنا هیچ خبری در حمایت از همه‌پرسی در خروجی سایت خود قرار نداده است. اما روداوو با توجه به اصالت کردی خود در ۱۲ خبر حمایت خود را از همه‌پرسی نشان داده است و تنها در ۲ خبر نشانی از حمایت نمی‌بینیم.

جدول ۷- نحوه حمایت از همه‌پرسی در خبر

		مستقیم	غیرمستقیم	مورد ندارد	
نام رسانه	بی‌بی‌سی	۲	۳	۱۵	۲۰
	الجزیره	۱	۱	۱۳	۱۵
	ایرنا	۰	۰	۲۰	۲۰
	روداوو	۶	۵	۷	۱۸
جمع		۹	۹	۵۵	۷۳

با توجه به جدول ۷، از مجموع اخبار تحلیل شده، ۱۲،۳ درصد به‌طور مستقیم و ۱۲،۳ درصد غیرمستقیم از همه‌پرسی حمایت کرده‌اند. روداوو بیشترین حمایت مستقیم و غیرمستقیم را داشته و ایرنا هیچ حمایت مستقیم یا غیرمستقیمی نداشته است.

با توجه به جدول ۷، از مجموع اخبار تحلیل شده، ۴۳،۸ درصد به‌طور مستقیم و ۱۲،۳ درصد به‌طور غیرمستقیم از برگزاری این همه‌پرسی انتقاد کرده‌اند. نحوه انتقاد بی‌بی‌سی از همه‌پرسی و یا جریانات مربوط به آن در ۷ خبر مستقیم و در ۴ خبر غیرمستقیم بوده است. الجزیره در همه موارد انتقاد را به نحو مستقیم مطرح کرده است. ایرنا در ۱۴ خبر انتقاد خود را به‌طور مستقیم و در ۵ خبر غیرمستقیم طرح کرده است. روداوو هم در تنها موردی که به انتقاد در مورد همه‌پرسی دست‌زده، مستقیماً به آن اشاره کرده است.

جدول ۸- خبر تبعات همه‌پرسی چگونه ارزیابی می‌کند؟

		مثبت	منفی	مورد ندارد		جمع
نام رسانه	بی‌بی‌سی	۱	۱۱	۸	۰	۲۰
	الجزیره	۱	۱۲	۲	۰	۱۵
	ایرنا	۰	۱۷	۳	۰	۲۰
	روداوو	۲	۰	۱۵	۱	۱۸
جمع		۴	۴۰	۲۸	۱	۷۳

با توجه به جدول ۸، از مجموع ۷۳ خبر تحلیل شده، ۵,۵ درصد تبعات همه‌پرسی را مثبت و ۵۴,۵ درصد تبعات همه‌پرسی را منفی ارزیابی می‌کنند و حدود ۳۸ درصد اخبار نیز به بحث تبعات احتمالی همه‌پرسی پرداخته‌اند. بی‌بی‌سی در بیش از نیمی از اخبار خود تأثیر این همه‌پرسی بر تحولات منطقه و پیامدهای بعدی آن را منفی و تنها در یک خبر آن را مثبت ارزیابی می‌کند. الجزیره نیز مانند بی‌بی‌سی به این موضوع پرداخته است، ایرنا اما تقریباً در تمام اخبار خود تأثیر این همه‌پرسی بر تحولات آینده منطقه منفی ارزیابی می‌کند. سایت خبری کردزبان روداوو در هیچ‌کدام از اخبار خود تأثیر این همه‌پرسی بر تحولات منطقه را منفی ارزیابی نمی‌کند.

جدول ۹- محور اصلی خبر

		ترسیم فرایند همه‌پرسی	ترسیم آینده و تبعات منفی همه‌پرسی	ترسیم اهداف همه‌پرسی	تبعات مثبت همه‌پرسی	جمع
نام رسانه	بی‌بی‌سی	۲	۱۵	۳	۰	۲۰
	الجزیره	۱	۱۳	۱	۰	۱۵
	ایرنا	۲	۱۸	۰	۰	۲۰
	روداوو	۳	۷	۴	۳	۱۷
جمع		۸	۵۳	۸	۳	۷۲

با توجه به جدول ۹، از مجموع ۷۳ خبر تحلیل شده، محور اصلی ۱۱ درصد اخبار ترسیم فرایند همه‌پرسی، ۷۲,۶ درصد اخبار ترسیم آینده و تبعات منفی همه‌پرسی، ۱۱ درصد اخبار ترسیم اهداف همه‌پرسی و ۴,۱ درصد اخبار تبعات مثبت همه‌پرسی بوده است.

محور اصلی اخبار در سایت خبری بی‌بی‌سی، الجزیره و ایرنا ترسیم آینده و تبعات منفی همه‌پرسی بوده است. در سایت روداوو به اهداف همه‌پرسی، آینده همه‌پرسی و تبعات مثبت آن نیز توجه شده است.

جدول ۱۰- چارچوب معنایی خبر از همه‌پرسی

		تأکید بر ایجاد تهدید امنیتی در منطقه	تأکید بر حمایت اسرائیل از همه‌پرسی	تأکید بر جدایی و استقلال ملت کرد و تصمیم تاریخی مهم	تأکید بر نارضایتی دولت عراق از همه‌پرسی	همه‌پرسی نتیجه سیاست‌های اشتباه بغداد است	تشریح عملکرد و عکس‌العمل کردستان عراق درباره همه‌پرسی	گزینه ۱ و ۲	دعوت به عدم واکنش منفی در برابر همه‌پرسی	
نام رسانه	بی‌بی‌سی	۵	۰	۴	۶	۰	۴	۲	۱	۲۰
	الجزیره	۳	۱	۱	۴	۰	۱	۴	۱	۱۵
	ایرنا	۹	۳	۱	۳	۱	۱	۲	۰	۲۰
	روداوو	۰	۰	۵	۳	۱	۲	۰	۵	۱۶
جمع		۱۷	۴	۱۰	۱۶	۲	۷	۸	۷	۷۱

با توجه به جدول ۱۰ از مجموع ۷۳ خبر تحلیل شده، چارچوب معنایی به کار گرفته شده در خبر نسبت به همه‌پرسی، در ۲۳,۹ درصد اخبار تأکید بر ایجاد تهدید امنیتی در منطقه، ۵,۶ درصد اخبار تأکید بر حمایت اسرائیل از همه‌پرسی، ۱۴,۱ درصد اخبار تأکید بر جدایی و استقلال ملت کرد و تصمیم تاریخی مهم، ۲۲,۵ درصد اخبار تأکید بر نارضایتی دولت مرکزی عراق از همه‌پرسی بوده است، ۲,۸ درصد اخبار همه‌پرسی را نتیجه سیاست‌های اشتباه بغداد می‌دانستند و ۹,۹ درصد اخبار به تشریح عملکرد و عکس‌العمل ملت کردستان درباره همه‌پرسی پرداختند. حدود ۱۰ درصد اخبار دعوت به عدم واکنش منفی در برابر همه‌پرسی را محور خود قرار دادند و ۱۱,۳ درصد در متن خبر خود دو مورد اول یعنی ایجاد تهدید امنیتی در منطقه و حمایت اسرائیل از همه‌پرسی را برجسته کردند.

چارچوب معنایی ارائه شده در بی بی سی از روند همه‌پرسی «تأکید بر نارضایتی دولت عراق از همه‌پرسی» با ۶ خبر، «تأکید بر ایجاد تهدید امنیتی در منطقه» با ۵ خبر، «تشریح عملکرد و عکس‌العمل‌های کردستان درباره همه‌پرسی» با ۳ خبر و در نهایت «تأکید بر جدایی و استقلال ملت کرد» با ۳ خبر است که در مجموع می‌توان گفت چارچوب معنایی ساخته شده از همه‌پرسی مثبت نیست گرچه سعی شده مخاطبان کرد را نیز حفظ کند. الجزیره «تأکید بر ایجاد تهدید امنیتی در منطقه» را با ۴ خبر، «تأکید بر حمایت اسرائیل از همه‌پرسی» را با ۵ خبر و «تأکید بر نارضایتی دولت عراق از همه‌پرسی» را با ۴ خبر در اولویت معنا سازی خود از روند همه‌پرسی قرار داده که نشان از آن است که کاملاً نگاهی انتقادی به حاکمان کردستان عراق را بازتاب می‌دهد و طرفدار دولت مرکزی عراق است. چارچوب معنایی برساخت شده در ایرنا خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران نسبت به همه‌پرسی از همه سایت‌های دیگر منفی تر است و در بیشتر اخبار تأکید بر ایجاد تهدید امنیتی در منطقه بوده است. حمایت اسرائیل از همه‌پرسی و تأکید بر نارضایتی دولت مرکزی عراق از دیگر موارد برجسته شده در این سایت خبری است. روداو اما تصمیم مهم و تاریخی ملت کرد و دعوت به عدم واکنش منفی در برابر همه‌پرسی را در اولویت چارچوب سازی خود از همه‌پرسی قرار داده است.

جدول ۱۱- همه‌پرسی در متن با چه کلمه‌هایی همراه شده است؟

		شماره خبر/عنوان	وحدت شکن	استقلال	فائقه اعتبار / نامشروع / غیر قانونی	جدایی	فاجعه آمیز / اشتباه هولناک / خطرناک	تجزیه	گزینه ۴ و ۷	
نام رسانه	بی بی سی	۱	۰	۱۳	۲	۱	۱	۲	۰	۲۰
	الجزیره	۰	۰	۸	۱	۴	۱	۱	۰	۱۵
	ایرنا	۱	۱	۶	۳	۶	۰	۲	۱	۲۰
	روداو	۰	۰	۱۳	۱	۰	۰	۰	۰	۱۴
جمع		۲	۱	۴۰	۷	۱۱	۲	۵	۱	۶۹

بازتاب همه‌پرسی کردستان عراق در رسانه‌ها ... ۱۹۹

با توجه به جدول ۱۱، از مجموع ۷۳ خبر تحلیل شده، ۲،۹ درصد همه‌پرسی را با واژه‌هایی چون شتاب‌زده و عجولانه، ۱،۴ درصد با واژه وحدت‌شکن، ۵۸ درصد با واژه استقلال، ۱۰،۱ درصد با واژه‌هایی چون فاقد اعتبار، نامشروع و غیرقانونی، ۱۵،۹ درصد با عنوان جدایی، ۲،۹ درصد با عنوان فاجعه‌آمیز، اشتباه هولناک، خطرناک، ۷،۲ نیز با عنوان تجزیه از این همه‌پرسی یاد کرده‌اند.

بی‌بی‌سی بیشتر این همه‌پرسی را با عنوان «استقلال» به کار برده است و در معدودی از اخبار خود کلماتی چون فاقد اعتبار، نامشروع و غیرقانونی و تجزیه را با همه‌پرسی همراه کرده است. الجزیره نیز این همه‌پرسی را بیشتر با عنوان استقلال و جدایی به کار برده است. ایرنا نیز چون الجزیره این همه‌پرسی را بیشتر با عنوان استقلال و جدایی به کار برده است و در مواردی آن را با کلماتی چون فاقد اعتبار، نامشروع و غیرقانونی و تجزیه همراه کرده است. روداوو تقریباً در همه اخبار خود همه‌پرسی را با واژه استقلال همراه کرده است.

جدول ۱۲- خبر از کدام نوع است؟

		تولیدی	بازتابی	ترکیبی	
نام رسانه	بی‌بی‌سی	۱۴	۱	۵	۲۰
	الجزیره	۷	۳	۵	۱۵
	ایرنا	۹	۹	۲	۲۰
	روداوو	۱۴	۲	۲	۱۸
جمع		۴۴	۱۵	۱۴	۷۳

با توجه به جدول ۱۲، از مجموع ۷۳ خبر تحلیل شده، ۶۰،۳ درصد اخبار تولیدی، ۲۰،۵ درصد بازتابی و ۱۹،۲ درصد ترکیبی بوده است.

در این میان، بی‌بی‌سی ۱۴ خبر تولیدی، ۱ خبر بازتابی و ۵ خبر ترکیبی داشت، الجزیره ۷ خبر تولیدی، ۳ خبر بازتابی، ۵ خبر ترکیبی در مورد همه‌پرسی کار کرده است. ایرنا پایین‌ترین رقم اخبار تولیدی را داشته با ۹ خبر و بیشترین رقم اخبار بازتابی را داشته با ۹ خبر و ۲ خبر ترکیبی نیز داشته است. روداو ۱۴ خبر تولیدی، ۲ خبر بازتابی و ۲ خبر ترکیبی در خصوص همه‌پرسی منتشر کرده است.

در ادامه برای مشخص‌تر شدن موضوع، دو سایت خبری الجزیره به‌عنوان رسانه منطقه‌ای و بی‌بی‌سی به‌عنوان رسانه بین‌المللی تا یک هفته بعد از همه‌پرسی نیز رصد شدند و به‌طور کیفی مورد بررسی قرار گرفته‌اند که نتایج آن به شرح زیر است:

جدول ۱۳- توزیع فراوانی نظام واژگانی مورد استعمال در تیترو متن اخبار به تفکیک سایت‌های مورد بررسی

ردیف	واژه یا اصطلاح	الجزیره		بی‌بی‌سی فارسی	
		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
۱	همه‌پرسی	۹۵۷	۴۸/۴	۴۳۰	۲۴/۱
۲	اقلیم کردستان	۳۱۴	۱۵/۹	۵۰۸	۲۸/۵
۳	جدایی	۱۸۸	۹/۵	۹۳	۵/۲
۴	لغو	۲۱۴۶	۷/۴	۱۷	۰/۹
۵	مذاکره / گفتگو	۳۱۰۳	۵/۲	۷۰	۳/۹
۶	استقلال	۶۸	۳/۴	۳۰۵	۱۷/۱

۱- «استفتاء» در زبان عربی به معنای رفراندوم و همه‌پرسی است. در این پژوهش یکی از معانی (همه‌پرسی) در نظر گرفته شده است.

۲- در اخبار الجزیره واژه «رفض» برای آن بکار برده شده است.

۳- برای واژه گفتگو و مذاکره معادل‌های زیادی در زبان عربی وجود دارد که در اخبار الجزیره از این واژه‌ها «مفاوضات»، «مناقشة»، «تفاوض»، «الحوار» استفاده شده است.

بازتاب همه‌پرسی کردستان عراق در رسانه‌ها ... ۲۰۱

۰/۸	۱۲	۳/۰	۱۶۰	تجزیه	۷
۱/۱	۱۸	۲/۴	۲۴۷	تعویق	۸
۲/۲	۴۰	۱/۸	۳۳۶	تمامیت ارضی	۹
۱/۶	۲۸	۱/۴	۲۷	غیرقانونی	۱۰
۰/۶	۱۱	۱/۳	۲۵	تعلیق	۱۱
۲/۶	۴۷	۰/۳	۷	فدرالیسم/ فدرال	۱۲
۱۱/۳	۲۰۲	۰/۰	۰	رفراندوم	۱۳
۰/۱	۳	۰/۰	۰	ملت کرد	۱۴
۱۰۰/۰	۱۷۸۴	۱۰۰/۰	۱۹۷۸	جمع کل	

بر اساس جدول ۱۳ می‌توان اظهار داشت که پربسامدترین واژگان به ترتیب در سایت خبری الجزیره عبارت است از همه‌پرسی، اقلیم کردستان، جدایی و لغو، در مقابل پربسامدترین واژگان بی‌بی‌سی نیز عبارت‌اند از: اقلیم کردستان، همه‌پرسی، استقلال، رفراندوم. در تحلیل این جدول می‌توان گفت: تکرار اصطلاح «اقلیم کردستان» در هر دو سایت نشان از بزرگ جلوه دادن همه‌پرسی دارد به طوری که این بزرگنمایی در شبکه بی‌بی‌سی به اوج خود می‌رسد. این بزرگنمایی در راستای دو هدف نهادینه شده است؛ یکی دامن زدن به تنش (مطرح کردن اقلیم کردستان، نه اقلیم کردستان عراق) و دیگری بهره‌گیری از احساسات ناسیونالیستی کردها که رسانه بی‌بی‌سی در زوایای نهانی از آن سود می‌برد. تکرار و به‌کارگیری واژه «همه‌پرسی» در هر دو سایت پربسامدترین واژه بوده است. یکی دیگر از واژگانی که هرچند بسامد کمتری داشته، اصطلاح «ملت کرد»

۱- در اخبار الجزیره به معنای «تجزئه»؛ ۱۳ بار تکرار شده، و به معنای «تقسیم»؛ ۴۷ بار تکرار شده است.

۲- در اخبار الجزیره به معنای «تأجیل» در نظر گرفته شده است.

۳- در اخبار الجزیره واژه «وحده العراق» استفاده شده است.

۴- در اخبار الجزیره به معنای «ایقاف» در نظر گرفته شده است.

است که مورد تأکید سایت بی‌بی‌سی قرار گرفته و هدف از به‌کارگیری آن تأکید بر هویت‌گردی در بساخت اجتماعی کشور کردستان در آینده است. تعویق در سایت الجزیره بیشتر کاربرد دارد و بیشتر در معنای به تأخیر انداختن همه‌پرسی (برگزاری آن در زمان مشخص دیگر) بوده است. اما تأکید کمتر سایت بی‌بی‌سی بر آن شاید بدین دلیل است که آن‌ها همانند مسئولان کردستان عراق جایگزین مناسبی برای عدم برگزاری رفراندوم نیافته‌اند.

جدول ۱۴- دلایل برگزاری همه‌پرسی به تفکیک سایت‌های مورد بررسی

<p>- توصیه پارلمان کردستان عراق به دولت اقلیم کردستان عراق برای تعهد به برگزاری همه‌پرسی</p> <p>- نادیده گرفتن حقوق کردها</p> <p>- همه‌پرسی یک پروسه صلح‌آمیز دموکراتیک است</p> <p>- تصمیم به همه‌پرسی بعد از شکست تجربه مشارکت سیاسی کردها با عراق</p> <p>- تبدیل عراق به یک کشور فرقه‌ای و عدم تمایل کردها به شرکت در این سیستم</p> <p>- بارزانی: کاهش بودجه توسط بغداد "فرآیند جدیدی برای نابودی منطقه کردستان" است.</p> <p>- هراس کردها از سقوط قدرت خود بعد از شکست گروه داعش و عدم نیاز غرب به آن‌ها و قوی‌تر شدن بغداد</p> <p>- انتظار کردها از داشتن دولتی مستقل بعد از دهه‌ها سرکوب، رنج و حاشیه‌سازی سیاسی</p> <p>- مصمم شدن کردها برای پیگیری حقوق خود</p>	<p>الجزیره</p>
<p>- بارزانی: مشارکت اقلیم کردستان با دولت مرکزی عراق تجربه‌ای شکست‌خورده است و اقلیم نمی‌خواهد این تجربه تکرار شود.</p> <p>- بارزانی بغداد را متهم کرد که کردها را از حقوقشان محروم و آن‌ها را تحقیر می‌کند.</p> <p>- کردهای عراق طی چند دهه گذشته جنگ و درگیری با حکومت مرکزی داشته‌اند به همین دلیل تصمیم به استقلال گرفته‌اند.</p> <p>- حق تعیین سرنوشت حقی طبیعی برای همه ملت‌ها است و اختلافات جاری با بغداد غیرقابل حل شدن است.</p>	<p>بی‌بی‌سی</p>

بر اساس داده‌های جدول ۱۴، سایت الجزیره با گریزی بر حافظه جمعی کردها مبنی بر این که بارها مورد تجاوز قرار گرفته‌اند و حقوق آن‌ها در گذشته پایمال شده است درصدد است تا از این طریق دلایلی موجه و مشروع برای همه‌پرسی مطرح کند. همچنین این امر باعث تحریک و تقویت حس محلی کردها برای برگزاری همه‌پرسی به‌عنوان یک پروسه صلح‌آمیز قلمداد می‌شود. از سوی دیگر، همه‌پرسی را یک گام مؤثر می‌داند که می‌تواند کردها را برای آغاز مذاکرات و امتیاز گرفتن از حکومت مرکزی مهیا کند. سیاست سایت بی‌بی‌سی دوگانه است به‌طوری‌که از یکسو بر حافظه جمعی کردها در مبارزات و حق تعیین سرنوشت تأکید می‌ورزید تا کردها را علیه مای کلی (عراق واحد با تمامیت ارضی) با انگاره محروم ساختن آن‌ها از حقوق‌شان بشوراند و از سوی دیگر بر پیامدهای منطقه‌ای این فرآیند تأکید جدی دارد.

جدول ۱۵- دلایل موافقان و مخالفان داخلی همه‌پرسی به تفکیک سایت‌های مورد بررسی:

الجزیره	<p><u>حکومت مرکزی</u>: حکومت مرکزی در بغداد فرآیندوم را رد کرد و گفت که با قانون اساسی کشور در سال ۲۰۰۵ منطبق نیست و این از نظر سیاسی، اقتصادی یا قومی به نفع کردها نیست.</p>
بی‌بی‌سی	<p><u>حزب دموکرات کردستان عراق</u>: حزب دموکرات کردستان عراق، به رهبری مسعود بارزانی به‌عنوان رهبر حزب حاکم و رئیس اقلیم متولی اصلی اجرای طرح فرآیندوم استقلال اقلیم کردستان عراق است.</p> <p><u>اتحادیه مهینی کردستان</u>: در مورد همه‌پرسی استقلال کردستان توافق نظر وجود ندارد.</p> <p><u>حزب تغییر / گوران</u>: این حزب از مدافعان حق تعیین سرنوشت اما مخالف برگزاری همه‌پرسی به این شکل و در شرایط فعلی است. آن‌ها پیشنهاد بازگشایی پارلمان از سوی بارزانی را رد کردند. جنبش تغییر اعلام کرده بود تنها در صورتی وارد مذاکرات همه‌پرسی خواهد شد که حقوق معوقه کارکنان بخش خدمات اقلیم پرداخت و پارلمان نیز مجدداً و با همان ترکیب آغاز به کار کند.</p> <p><u>اتحادیه اسلامی کردستان</u>: بخشی از دولت ائتلافی است که ابتدا موافق جبهه تغییر بود اما</p>

<p>در پی نشست‌هایی با حزب دموکرات متقاعد شد از فراندوم حمایت کند.</p> <p><u>حزب جمعیت اسلامی</u>: این حزب نیز تا ۳۱ شهریور مخالف همه‌پرسی بوده و بر این باورند که همه‌پرسی به استقلال ختم نخواهد شد.</p> <p><u>حزب جنبش اسلامی</u>: تنها یک کرسی در مجلس دارد از جمله موافقان برگزاری همه‌پرسی استقلال است.</p> <p><u>حزب سوسیالیست کردستان و حزب شیوعی</u>: این دو حزب چپ‌گرا که هرکدام در مجلس ۲ کرسی دارند، موافق برگزاری همه‌پرسی استقلال کردستان هستند.</p> <p><u>اقلیت‌های دینی و قومی</u>: نمایندگان این اقلیت‌ها همگی جز جبهه ترکمانی هستند که تنها یک کرسی دارد و از موافقان برگزاری همه‌پرسی هستند.</p> <p><u>حرکت 'نه به همه‌پرسی در شرایط کنونی'</u>: این کمپین از سوی فردی به اسم شاهسوار عبدالواحد رهبری می‌شود و اعضای آن بر این باورند که همه‌پرسی به استقلال ختم نخواهد شد.</p>
--

مطالب جدول ۱۵ نشان می‌دهد که سایت الجزیره بیشتر به نقش حکومت مرکزی در حین همه‌پرسی و بعد از آن می‌پردازد اما سایت بی‌بی‌سی در عین حمایت از همه‌پرسی تمام جریان‌های مخالف و موافق را مطرح و در آخر جریان‌های موافق با همه‌پرسی را برجسته‌تر می‌کند به طوری که بارها بر اقلیت‌ها و موافقت آن‌ها در مناطق مورد مناقشه تأکید می‌ورزد.

جدول ۱۶- دلایل حمایت رژیم صهیونیستی و عربستان از همه‌پرسی به تفکیک

سایت‌های مورد بررسی

الجزیره
<p>- توافق بر سر اقامت دادن کردهای اسرائیل در منطقه کردستان در ازای حمایت اسرائیل از استقلال کردستان.</p> <p>- نخست‌وزیر اسرائیل گفت: اسرائیل از ایجاد یک دولت کردی حمایت می‌کند اما PKK را یک سازمان تروریستی می‌داند.</p> <p>- موضع رسمی اسرائیل برای حمایت از جهت‌گیری کردها برای ایجاد یک دولت مستقل، در عراق تأثیر داشته است.</p>

<p>- اسرائیل در سال‌های اخیر نفت را از مناطق تحت نفوذ کردها در شمال عراق برای کمک به مقابله با بحران اقتصادی شدید در مناطق خود، خریداری کرده است. نیاز به این منبع حیاتی صنایع در اسرائیل می‌تواند دلیل دیگری برای حمایت تلقی شود.</p> <p>- بنیامین نتانیاهو کردها را "مردان شجاع، طرفدار غرب و به اشتراک گذارنده ارزش‌هایشان" خواند.</p> <p>- اسرائیل، به دلیل روابط نزدیک با کردها و امید به یک متحد علیه ایران، حمایت خود را از دولت مستقل کردی اعلام کرده است.</p>	
<p>- اسرائیل از این رفتارندوم حمایت کرده، اما اکثر کشورهای غربی موافق برگزاری این رفتارندوم نیستند.</p> <p>- پرچم اسرائیل در کنار پرچم اقلیم در کردستان عراق بارها به اهتزاز در آمده است.</p> <p>- اسرائیل از برگزاری همه‌پرسی برای استقلال اقلیم کردستان قاطعانه حمایت کرده است درحالی‌که این بار آمریکا در سمتی قرار دارد که علاوه بر دولت مرکزی عراق، ترکیه و ایران نیز هم‌نظران او محسوب می‌شوند.</p> <p>- اسرائیل با حمایت از استقلال کردستان چشم امید دارد که بتواند در آینده‌ای دورتر متحدهی غیر عرب و پایگاهی حیاتی در منطقه علیه کشور جمهوری اسلامی ایران به دست آورد.</p> <p>- اسرائیل همواره از منافع کردها در منطقه حمایت کرده و مقامات اسرائیلی بارها بر تأسیس کردستان مستقل تأکید داشته‌اند. بنیامین نتانیاهو، نخست‌وزیر اسرائیل کردها را به یهودیان پیش از تشکیل کشور اسرائیل تشبیه کرده که هیچ‌گاه بر سرنوشت خود حاکم نبودند و اکنون این زمان را مناسب می‌داند که کشوری مستقل برای کردها تشکیل شود.</p> <p>- محسن رضایی: تشکیل دولت کردی منجر به ایجاد اسرائیل دوم در خاورمیانه خواهد شد.</p> <p>- درخواست دولت مرکزی عراق از دولت اقلیم کردستان: "به هیچ‌وجه اجازه ماجراجویی به صهیونیست‌ها را در منطقه ندهند".</p>	<p>بی‌بی‌سی</p>

سایت الجزیره: درصدد است که دلایل حمایت اسرائیل از اقلیم کردستان عراق و همه‌پرسی را این‌گونه بیان کند که آن‌ها از تشکیل دولت کردی حمایت می‌کنند اما پ.ک.ک را سازمان تروریستی می‌دانند. به نظر می‌رسد حمایت از ایجاد یک کشور کردی می‌تواند به‌عنوان یک پدافند برای اسرائیل عمل کند. زیرا آنان در پی یک دولت غیرعربی و متحد هستند که بتوانند آن را با خود، علیه ایران متحد کنند.

سایت بی‌بی‌سی: برساختن دو نماد در کنار هم چه در تصاویر و چه در نظام معنایی جملات (پرچم اسرائیل و پرچم کردستان) در لابه‌لای متون بی‌بی‌سی می‌تواند حکایت از حمایت از همه‌پرسی داشته باشد و از سوی دیگر سعی دارد حمایت قاطعانه اسرائیل را حتی برخلاف هم‌پیمان بین‌المللی‌اش؛ امریکا در مقابل کشورهای مخالف همه‌پرسی از جمله ایران قرار دهد و از این‌رو تنش را به اوج برساند. همچنین، با ارائه دلایلی از جمله اندیشیدن و چشم امید داشتن اسرائیلی‌ها به آینده استقلال کردستان که می‌تواند در آینده‌ای نه‌چندان دور پایگاهی حیاتی در کنار مرزهای ایران برای آن‌ها فراهم آورد سعی می‌کند این امر را به مسئولان کشورهای منطقه گوشزد کند که مانع برگزاری همه‌پرسی در اقلیم کردستان عراق شوید به‌طوری‌که هم‌زمان سعی می‌کند با استناد به سخنان مقامات ایرانی و دولت مرکزی عراق این تنش ذهنی را مادام‌بازسازی کند.

پیش‌بینی پیامدهای همه‌پرسی از منظر مقامات کشورهای منطقه

در این بخش از پژوهش بر آنیم که برجسته‌ترین پیامدهای همه‌پرسی اقلیم کردستان عراق را از منظر مقامات کشورهای منطقه به تفکیک سایت‌های الجزیره و بی‌بی‌سی مورد بررسی قرار دهیم. در همین رابطه باید اظهار داشت که هر سایت به فراخور سیاست و مشی رسانه‌ای خود اقدام به برجسته‌سازی سخنان مقامات ارشد کشورهای منطقه کرده است که در زیر نتایج آن ارائه می‌شود.

جدول ۱۷- بررسی پیامدهای همه‌پرسی اقلیم کردستان عراق منطقه به تفکیک

سایت‌های مورد بررسی

پیامدهای کلی همه‌پرسی	
الجزیره	<p>- رفراندوم بارزانی کشور را درهم می‌شکند و در آن شکاف ایجاد می‌کند.</p> <p>- ترکیه، ایران و سوریه ترس دارند که اقلیت‌های کردی که در معرض آن قرار دارند به خواسته‌های جدایی ملحق شوند.</p>
بی‌بی‌سی	<p>- تشدید تدابیر امنیتی ایران و ترکیه در نزدیکی مرزها.</p> <p>- استقلال‌خواهی کردستان ریشه عمیقی در ناهمگونی جمعیت عراق دارد. آیا این امر می‌تواند بر جمعیت‌های ناهمگونی مثل افغانستان، ایران و پاکستان هم اثرگذار باشد؟ سؤال دیگر این است که استقلال کردستان- اگر روزی محقق شود - بر سرنوشت جنبش‌های ناهمگونی جمعیت در کشورهای منطقه اثرگذار است.</p> <p>- سازمان ملل، آمریکا و کشورهای غربی نگران این هستند که این همه‌پرسی توجه و تمرکز را از مبارزه با داعش به درگیری‌های قومی و داخلی منحرف کند.</p> <p>- ایران و ترکیه هم نگران این هستند که این استقلال‌طلبی به مناطق کردنشین آن‌ها هم سرایت کند.</p>
پیامدهای همه‌پرسی از منظر مقامات ارشد ایران	
بی‌بی‌سی	<p><u>علی اکبر ولایتی:</u></p> <p>این همه‌پرسی باعث آشفتگی سیاسی در منطقه خواهد شد و برگزاری آن را "آغاز سقوط سیاسی" مسعود بارزانی، رئیس اقلیم کردستان دانسته است.</p> <p>نگرانی ایران از نفوذ و حضور اسرائیل در کردستان و در نزدیکی مرزهایش است. تبدیل کشور جدید به پایگاهی برای فعالیت‌های مخالفان جمهوری اسلامی می‌تواند تنش را بیش از آن چیزی که تصور می‌شود، افزایش دهد.</p> <p><u>خسروی، سخنگوی شورای عالی امنیت ملی ایران:</u> تصمیم‌های عجولانه برخی مسئولین اقلیم کردستان ضمن محدود کردن قدرت بازیگری و گفت‌وگوی سازنده کردها در حاکمیت عراق، امنیت مردم کرد، کشور عراق و منطقه را با چالش‌های جدی مواجه می‌کند.</p> <p><u>علی شمخانی، دبیر شورای عالی امنیت ملی:</u> با تأکید بر ضرورت حفظ "دولت واحد،</p>

<p>یکپارچه و فدرال" عراق، تهدید کرده که در صورت برگزاری رفراندوم، ایران تمام معابر و گذرگاه‌های مشترک مرزی را خواهد بست.</p> <p>نمایندگان مجلس ایران از دولت اقلیم کردستان خواسته‌اند که به درخواست‌های دولت مرکزی عراق عمل کند و به گفته آن‌ها "به هیچ وجه اجازه ماجراجویی به صهیونیست‌ها را در منطقه ندهد.</p>	
<p>پیامدهای همه‌پرسی از منظر مقامات ارشد عراق</p>	
<p>هادی العامری زهمه‌پرسی در منطقه کردستان عراق می‌تواند به تسخیر عراق و جنگ داخلی منجر شود و از رهبری منطقه کردستان و دولت بغداد خواست تا برای حل و فصل مسائل برجسته بین دو طرف گفت‌وگو کنند.</p>	<p>الجزیره</p>
<p>العبادی: خطاب به مسئولان کردستان عراق گفت: "اگر شما قانون اساسی و مرزهای عراق و منطقه را به چالش بکشید، به معنی دعوتی عمومی به سایر کشورهای منطقه برای تجاوز به قلمرو عراق است که ابعاد آن، به طرز خطرناکی افزایش خواهد یافت."</p>	<p>بی‌بی‌سی</p>
<p>پیامدهای همه‌پرسی از منظر مقامات ارشد ترکیه</p>	
<p>نخست‌وزیر ترکیه: فراخوان برای برگزاری همه‌پرسی در مورد جدایی از منطقه، نگرانی‌ها را در میان کشورهای همسایه - به ویژه ترکیه - ایجاد کرده است. چون ممکن است آرزوهای جدایی‌طلبی اقلیت‌های کرد را در قلمرو خود داشته باشد.</p> <p>ریس جمهور ترکیه هشدار داد که رفراندوم کردستان برای جدایی از عراق به معنای آتش‌سوزی در منطقه است و تأکید می‌کند که همه گزینه‌ها پیش روی کشورش است.</p>	<p>الجزیره</p>
<p>اردوغان، رئیس‌جمهور ترکیه: اگر ترکیه مرزهای خود را ببندد، کردها گرسنه خواهند ماند.</p> <p>رئیس‌جمهور ترکیه: خط لوله صادرات نفت کردستان عراق را خواهد بست.</p> <p>نخست‌وزیر ترکیه هشدار داد که واکنش آنکارا به همه‌پرسی جدایی کردستان "ابعاد اقتصادی و امنیتی" خواهد داشت و هر اقدامی در این زمینه با هماهنگی دولت‌های عراق و ایران انجام خواهد شد.</p> <p>نخست‌وزیر ترکیه: بزرگ‌ترین نگرانی همسایگان عراق و اقلیم کردستان، یعنی ترکیه از این است که نتیجه این همه‌پرسی، تهییج کردهای داخل مرزهای ترکیه را در پی داشته باشد.</p>	<p>بی‌بی‌سی</p>

	<p>پیامدهای همه‌پرسی از منظر مقامات ارشد سوریه</p>
<p>الجزیره</p>	<p>معلم؛ وزیر امور خارجه سوریه: در پی برگزاری همه‌پرسی اقلیم کردستان عراق اظهار داشت، رژیم سوریه آماده مذاکره برای استقلال کردها است.</p>
	<p>پیامدهای همه‌پرسی از منظر مقامات ارشد کردستان عراق</p>
<p>الجزیره</p>	<p>رسانه‌های اقلیم از تصمیم آنکارا برای توقف پخش کانال‌های کردستان عراق در ماهواره ترک ست خبر داده‌اند.</p> <p>بارزانی: همه‌پرسی منجر به اعلام استقلال فوری یک‌جانبه نخواهد شد، بلکه مذاکرات را با بغداد آغاز خواهیم کرد و با کشورهای همسایه و سایر نیروها نیز همکاری خوبی خواهیم داشت.</p> <p>حزب دموکرات کردستان عراق: همه‌پرسی موجب تشویق کردهای ایران می‌شود.</p>
<p>بی‌بی‌سی</p>	<p>بارزانی: نگرانی کشورهای همسایه، ترکیه و ایران را در این مورد که همه‌پرسی باعث بی‌ثباتی منطقه می‌شود، رد کرد. ما خواستار برقراری روابط خوب با ترکیه و ایران هستیم. ما به جامعه بین‌المللی ثابت می‌کنیم که تهدیدی برای ثبات منطقه نخواهیم بود.</p> <p>مقامات دولت منطقه‌ای کردستان می‌گویند قصد دارند از نتایج همه‌پرسی به‌عنوان مجوزی برای مذاکره درباره جدایی صلح‌آمیز اقلیم کردستان از عراق استفاده کنند.</p> <p>مسئولان اقلیم کردستان معتقدند که تلاش‌ها برای حفظ عراق یکپارچه در چارچوب یک حکومت فدرالی به شکست انجامیده است و اکنون به نظر می‌رسد هیچ آلترناتیو دیگری برای حفظ یکپارچگی عراق وجود ندارد.</p> <p>مسئولان اقلیم کردستان: مهم‌ترین دستاورد کوتاه‌مدت رفراندوم پیش رو و اعلام استقلال، ایجاد نوعی همبستگی و تقویت روحیه ملی‌گرایانه در بخش‌های کردنشین است.</p> <p>فلاح مصطفی بکر، وزیر امور خارجه حکومت اقلیم کردستان: کمترین دستاورد همه‌پرسی این است که مقامات اقلیم از هم‌پیمانان و دوستان بین‌المللی خود انتظار دارند که به روند گفت‌وگوی مسالمت‌آمیز کمک و دو طرف را به یافتن یک راه‌حل برد-برد تشویق کنند.</p>

جدول شماره ۱۷ به بررسی پیامدهای همه‌پرسی اقلیم کردستان از منظر مقامات ارشد کشورهای منطقه پرداخته است. بر اساس آنچه در جدول ذکر شده است می‌توانیم آنچه رسانه‌های مورد بحث از پیامدهای همه‌پرسی به دنبال بازنمایی آن بوده‌اند را منعکس کنیم به طوری که:

- الجزیره مهم‌ترین پیامدهای همه‌پرسی را با عناوین مختلفی به نقل از مقامات کشورهای منطقه ذکر می‌کند که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از: الف) مقامات عراق؛ «بروز جنگ داخلی» ب) مقامات ترکیه؛ «جدایی طلبی اقلیت‌ها و آتش تفرقه» ج) مقامات سوریه؛ «تقویت استقلال کردهای سوریه» د) مقامات کردستان عراق: «اعتقاد به ایجاد یک همسایه خوب».

- بی‌بی‌سی مهم‌ترین پیامدهای همه‌پرسی را با عناوین مختلفی به نقل از مقامات کشورهای منطقه ذکر می‌کند که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از: الف) مقامات ایران؛ «آشفته‌گی سیاسی، سقوط سیاسی بارزانی، ایجاد پایگاهی علیه ج.ا.ا و ماجراجویی صهیونیست‌ها» ب) مقامات عراق؛ «تجاوز دیگران به عراق» ج) مقامات ترکیه؛ «تبعات اقتصادی همچون قطع صادرات نفت، تهییج کردهای ترکیه» د) مقامات اقلیم کردستان؛ «جدایی صلح‌آمیز، همبستگی و تقویت روحیه ملی‌گرایانه، اعتقاد به راه‌حل برد - برد».

همان‌گونه که ملاحظه شد نگاه رسانه‌ای بی‌بی‌سی از یکسو انگاره مثبت سازی از همه‌پرسی را در ذهن مسئولان اقلیم کردستان تزریق می‌کند و از سوی دیگر منطقه‌ای به آشوب کشیده و تنش‌ها را از میان سخنان مقامات ارشد منطقه به تصویر کشیده است.

بحث و نتیجه‌گیری

همه‌پرسی استقلال اقلیم کردستان عراق با وجود مخالفت و هشدارهای گسترده، با اصرار مسعود بارزانی و حزب دموکرات کردستان در مهرماه ۱۳۹۶ برگزار شد. از

مدت‌ها پیش از برگزاری همه‌پرسی تا روزها پس‌از آن، اخبار مرتبط با این رویداد به‌دفعات به تیر اول رسانه‌های منطقه‌ای، فرا منطقه‌ای و بین‌المللی تبدیل شده بود. قبل از همه‌پرسی رسانه‌های منطقه‌ای و بین‌المللی هر یک به فراخور مطامع و منافع دولت‌های متبوع خود به انعکاس اخبار و تولید گزارش و تحلیل‌های مختلف از ابعاد این همه‌پرسی اقدام کردند. بخشی از تحلیل‌ها و گزارش‌های تولیدشده در مورد این رویداد به تأثیرات و پیامدهای احتمالی استقلال کردهای عراق بر سرنوشت گروه‌های کردی سه کشور همسایه عراق اختصاص داشت و از قضا برخی رسانه‌ها از این فرصت برای فعال‌سازی گسل‌های قومی در کشورهای هم‌جوار با اقلیم کردستان عراق بهره بردند. برخی نیز بحث‌های مفصلی راجع به مفاهیمی چون ناسیونالیسم، دولت - ملت و جایگاه این مفاهیم در دوران جهانی‌سازی در انداختند. به‌هرروی برگزاری همه‌پرسی در اقلیم کردستان عراق موقعیتی فراهم کرد تا رسانه‌های منطقه‌ای و بین‌المللی بخشی از مکنونات پنهان خود را در مورد یکی از چالش‌برانگیزترین مفاهیم غالباً هویتی، در جهان واقعی هویدا سازند.

با توجه به آنچه در بخش نظری کار گفته شد رسانه‌ها می‌توانند یک جنبه خاص از موضوع را برجسته کنند و به ما بگویند چگونه و با چه چارچوب ذهنی به موضوعی خاص توجه کنیم. بر این اساس نتایج حاصل از این پژوهش به‌طور خلاصه به شرح زیر است. از بین مجموع اخبار تحلیل‌شده، ۲۷,۴ درصد مربوط به بی‌بی‌سی، ۲۰,۵ درصد مربوط به الجزیره، ۲۷,۴ مربوط به ایرنا، و ۲۴,۷ درصد کل مطالب تحلیل‌شده مربوط به روداوو اقلیم کردستان بوده است. هرکدام از سایت‌های خبری انگاره‌سازی خاص خود را از همه‌پرسی دارند، ایرنا بیشتر با ذکر اخبار بازتابی به مخالفت با همه‌پرسی پرداخته است و پیامدهای همه‌پرسی را تهدید برای امنیت منطقه دانسته است. الجزیره با گزارش‌های تحلیلی خود تلویحاً از همه‌پرسی حمایت کرده اما خطرات آن را گوشزد نموده، این سایت خبری عرب‌زبان، مهم‌ترین پیامدهای

همه پرسى را با عناوين مختلفى به نقل از مقامات كشورهاي منطقه ذكر مى كند كه مهم ترين آنها عبارت‌اند از: الف) مقامات عراق؛ «بروز جنگ داخلى» ب) مقامات تركيه؛ «جدايى طلبى اقليت‌ها و آتش تفرقه» ج) مقامات سوريه؛ «تقويت استقلال كردهاى سوريه» د) مقامات كردستان عراق: «اعتقاد به ايجاد يك همسايه خوب».

بى‌بى‌سى به‌عنوان سايت خبرى بين‌المللى وابسته به بریتانیا با به‌کارگیری سیاست دوسويه، خود را حامى ملت كرد نشان داده و انتقادات را در اخبار بازتابى بيان کرده است. مهم ترين پيامدهاى همه‌پرسى را با عناوين مختلفى به نقل از مقامات كشورهاي منطقه ذكر مى كند كه مهم ترين آنها عبارت‌اند از: الف) مقامات ايران؛ «آشفتگى سياسى، سقوط سياسى بارزاني، ايجاد پاىگاهى عليه جمهورى اسلامى ايران و ماجراجويى صهيونيست‌ها» ب) مقامات عراق؛ «تجاوز ديگران به عراق» ج) مقامات تركيه؛ «تبعات اقتصادى همچون قطع صادرات نفت، تهيج كردهاى تركيه» د) مقامات اقليم كردستان؛ «جدايى صلح‌آمیز، همبستگى و تقويت روحیه ملی‌گرایانه، اعتقاد به راه‌حل برد - برد». روداوو به‌عنوان سايت كردزبان از همه‌پرسى حمايت کرده و چارچوب معنایى مثبت از آن ساخته است. همان‌طور که در قسمت ادبيات نظرى نیز اشاره شد؛ در متون رسانه‌ای بخش خاصی از محتوا یا معانى در يك قالب و بسته‌بندى ارائه مى‌شود به‌گونه‌ای که امکان تعابیر و تفاسیر مطلوب، معين و مشخص را فراهم و تعابیر ديگر را حذف مى‌کند. همان‌طور که نتایج تحقيق نیز نشان مى‌دهد هرکدام از اين سايت‌هاى خبرى معنای مطلوب خود را چارچوب‌بندى و به مخاطب ارائه مى‌دهند.

درنهایت مى‌توان نگاه غالب رسانه‌ای به اين رویداد را منفى دانست، اين موضوع با بررسى جهت‌گیرى تیتراها، بسامد واژگانی و چارچوب معنایى خبر قابل فهم و دستیابى است. همچنين کليشه ايجاد تفرقه و ناامنى، ترس از آینده مبهم يکى از مواردی است که رسانه‌ها در ايام برگزاري اين رویداد ايجاد کرده‌اند.

منابع

- احمدی، علی. (۱۳۸۷)، بازتاب اخبار فعالیت‌های هسته‌ای ایران در شبکه‌های خبری بین‌المللی (تحلیل محتوای اخبار شبکه‌های خبری بی‌بی‌سی، فکس نیوز، فرانس ۲۴ و الجزیره)، *پایان‌نامه کارشناسی ارشد ارتباطات*، تهران: دانشگاه علامه طباطبائی.
- ایرانی پور، الهه. (۱۳۸۸)، *برجسته‌سازی، کتاب ماه علوم اجتماعی*، شماره ۲۳.
- بدیعی، نعیم. (۱۳۸۰)، *تحلیل محتوا*، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- بودریار، ژان. (۱۳۷۴)، «سرگشتگی نشانه‌ها»، *مجموعه مقالات*، ترجمه: مانی حقیقی، نشر مرکز.
- پاستر، مارک. (۱۳۷۷)، *عصر دوم رسانه‌ها*، ترجمه: غلامحسین صالحیار، تهران: موسسه انتشاراتی ایران.
- پستمن، نیل. (۱۳۸۶)، *تکنوپولی، تسلیم فرهنگ به تکنولوژی*، ترجمه: صادق طباطبائی. تهران: اطلاعات.
- رضوی زاده، سید نورالدین. (۱۳۷۷)، *وانمایی و سلطه در جریان بین‌المللی خبر، مجموعه مقالات دومین سمینار برای مسائل مطبوعات ایران*، جلد ۲، انتشارات رسانه.
- سولیوان، تام او؛ هارتلی، ساندرز و فیسک. (۱۳۸۵)، *مفاهیم کلیدی ارتباطات*، ترجمه: میرحسن رئیس‌زاده، تهران: فصل نو.
- شکرخواه، یونس. (۱۳۸۲)، *جنگ روانی صورت شدید انگاره سازی، فصلنامه پژوهش و سنجش*، شماره ۳۴.
- شعار غفاری، پرویز. (۱۳۷۴)، *معرفت‌شناسی خبر، فصلنامه رسانه*، سال ششم، شماره ۳.

- کاستلز، مانوئل. (۱۳۸۰)، *عصر اطلاعات: اقتصاد، جامعه و فرهنگ*، ترجمه: احد علیقلیان و افشین خاکباز، تهران: طرح نو.
- کریپندورف، کلوس. (۱۳۸۳)، *تحلیل محتوا مبانی روش‌شناسی*، ترجمه: هوشنگ نایبی، تهران: نشر نی.
- مهدی زاده، سید محمد. (۱۳۸۹)، *نظریه‌های رسانه: اندیشه‌های رایج و دیدگاه‌های انتقادی*، تهران: نشر همشهری.
- هال، استوارت. (۱۳۹۳)، *معنا، فرهنگ و زندگی اجتماعی*. ترجمه: احمد گل محمدی، تهران: نشر نی.
- هوسمن، کارل. (۱۳۷۶)، *بحران وجدان*، ترجمه: داود حیدری، انتشارات رسانه.
- هیوارد، سوزان. (۱۳۸۱)، *مفاهیم کلیدی در مطالعات سینمایی*، ترجمه: فتاح محمدی، تهران: هزاره سوم.
- Gams, W.A & Modigliani. (1987). *The changing culture of affirmative action*. In R.G. Braungart. Research in political sociology. (Vol. 3). Greenwich. CT: Jar Press
- Hall, Stuart. (1997). *Cultural Representation and Signifying Practice*, London: Sage Publications.
- Hall, Stuart. (2003). “*The Work Representation*”, in Stuart Hall (Eds.), Representation: Cultural Representation and Signifying Practices, London: Sage Publications.
- Hill and James Watson. (2006). *and Media of Dictionary Studies Communication*, Publication Arnold Hodder, Edition 7
- Hsiu-fang, Hsieh & sara E. shanon. (2005). “*thee approaches to content analysis*” Qualitative health research, Vol.15, No9

- McCombs, Maxwell & Shelton Gilbert. (1986). *'News Influence on our pictures of the world' in perspective on media effects*. Hillsdal, NJ: Lawrence Erlbaum Association.
- Pan, Z & Kosicki, G.M. (1993). *Framing analysis: An approach to news discourse*. Political communication. 10: 55-56
- R.W.Budd & R.K. Throp & L.Donoheew. (1995). *content analysis of communication*. Rosenberg
- Scheufele, DA. Tewksbury D. (2007). Framing agenda setting and priming: The Evolution of three media effects models. *Journal of communication*, volume 57: 9-20
- Stafford, Gill and Roy. (2003). *The Media student's book*, Branstone press

